

שבועות

ובו פסקים מגדולי הדור, וממו"ר הגאב"ד הגרש"ז אולמן זצ"ל, שמעתים בבית ההוראה מודיעין עילית

סיון תש"פ

סעודות חג השבועות

נוהגים לאכול מאכלי חלב ובשר בחג השבועות, וכמו שבפסח לוקחים שני תבשילים זכר לקרבן פסח וחגיגה, כן אוכלים חלב ואח"כ בשר. ויש להביא עמהם שני לחמים על השולחן שהוא במקום המזבח [שאסור לאכול בב"ח מלחם אחד (מ"ב ס' תצד ס"ק יד), וכן יציע מפה אחרת (מ"א ס' תצד סק"ו, מ"ב ס"ק טז)], זיכרון לב' הלחם שהיו מקריבים בשבועות (רמ"א ס' תצד ס"ג), ולכן יהיו של חיטים (מ"א סק"ט), ויש נוהגים לעשות לחם ארוך עם ד' ראשים זכר לכך (חק יעקב סק"ט בשם הכלבו). טעם נוסף שבמתן תורה כלל ישראל היטהרו מטומאתם, וידוע שדם נעקר ונעשה חלב, והיינו שנהפך ממידת הדין לרחמים (מ"א סק"ו בשם הזוהר). ועוד שאחרי שירדו מהר סיני מצאו לאכול תיכף מאכלי חלב, כי לבשר צריך הכנה רבה, שחיטה, מליחה, וכלים חדשים (מ"ב ס"ק יב). גם נוהגים במקצת מקומות לאכול דבש וחלב מפני שהתורה נמשלה לדבש וחלב (חק יעקב סק"ט בשם הכלבו, מ"ב ס"ק יג). וע"ע בתורת חיים בב"מ פו:). ולכן יש ליזהר בדיני המתנה בין בב"ח ובדיני הנחת בב"ח בשולחן אחד המבוארים ביו"ד בס"י פח-פט (פמ"ג שם, מ"ב ס"ק יז). וע"י בח"י ס"ק יא).

ובזמן קביעת הסעודה החלבית ישנם כמה מנהגים: א. ישנם שעושים סעודה חלבית עם לחם ללא גבינה קשה, ולאחר מכן עושים קינוח והדחת הפה (ע"י שתיית מים ואכילת לחם), מביאים מפה אחרת ולחם אחר, ואוכלים בשר (על פי המ"א ס' תצד סק"ו, א"ר שם סק"י, ומ"ב ס"ק טז). ויש מחמירים לא לאכול בסעודה אחת בב"ח (מנ"י כלל עז סק"ה), ולכן מברך ברהמ"ז ואוכל שוב סעודה בשרית (פמ"ג ס' פט שפ"ד סק"ו, ע"פ הזוהר), לאחר זמן מה (כן עשו הכנה"ג, והשל"ה והמתניו שעה בין בב"ח, הובא בבאר היטב ס' תצד. והגרשו"א נהג לאכול מאכלי חלב ללא לחם לאחר הקידוש, המתין חצי שעה ואז עשה סעודת בשר, הליכות שלמה מועדים הע' מט). ב. ויש נוהגים לאכול בסעודת הלילה מאכלי חלב, ובסעודת היום מאכלי בשר (אורחות רבנו ח"ב עמ' צח), ויש נוהגים הפוך. ג. וי"א שאין לעשות כן מאחר שיש חיוב בשמחת יום טוב גם בליל שבועות ואין שמחה אלא בבשר (דרכי תשובה ס' פט ס"ק יט עפ"י השע"ת ס' תקכ"ט, מועדים וזמנים ח"ו ס' קיד. ומק' שמחה בבשר ברמב"ם פ"ל ה' שבת, הובא במ"ב ס' תקט ס"ק יא), ולכן אוכלים ארוחת בוקר חלבית ללא לחם, ואח"כ סעודה בשרית (דרכ"ת יו"ד ס' פט סק"ט, שכן קיבל מאבותיו ורביתיו הק'). ועיין אליה זוטא שיש נוהגים לאכול חלב בסעודת מנחה, וע"ע בחק יעקב ס"ק יא). וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו.

להלן סקירה קצרה בדיני המתנה בין בב"ח (יו"ד ס' פט), הנחת בב"ח בשולחן א' (ס' פח), ואפיית לחם עם חלב (ס' צז).

דיני בשר בחלב

א. המתנה אחרי אכילת בשר: התורה אסרה לאכול בשר בחלב שהתבשלו יחד, ובאו חכמים ואסרו לאוכלם ביחד אפ"ל ללא בישול, ואחר אכילת בשר צריכים להמתין שיעור מסוים כדי לאכול מאכלי חלב (חולין קה). ולהלכה בני ספרד צריכים להמתין שש שעות אחר אכילת בשר בהמה או עוף (שו"ע יו"ד ס' פט ס"א, חיד"א שיו"ב סק"ג, כה"ה ס"ק כו). וכן נוהגים בני אשכנז (פמ"ג שפ"ד סק"ה, חכמ"א כלל מ אות יג, מ"ב ס' תצד שעה"צ ס"ק טו. וע' ברמ"א ס' פט ס"א א ובש"ך שם. ובגרמניה מחכים שלוש שעות, ובהולנד שעה אחת).

ב. שש שעות: יש להמתין שש שעות שלימות (סתימת השו"ע שם, גן המלך סוף הספר, שבה"ל ח"ד ס' פד, משנה הלכות ח"ה ס' צז, וכן א"ל הגרש"ז אולמן). ויש מבני אשכנז שמקילים בזה (דעת ק' סק"ב, גריש"א וישמע משה ע' רמג ע"פ המאירי בחולין), ויש מתירים בשעת הדחק בחמש שעות ושלוש רבעי שעה (אג"מ דברי חכמים יו"ד פ"א. ודעת הגר"ח פ' חמש שעות ברבע שם. וביבי"א ח"א יו"ד ד, שהמיקל בשעת הדחק חמש ש' וחצי יש לו על מי לס'). ושיעור זה מונים משעה שגמר לאכול בשר עד שיתחיל לאכול חלב, ולא מסעודה לסעודה (דגמ"ר ס"א, כה"ה סק"ט, מבית לוי, דלא כהערו"ה ס"ק ד). ולכו"ע צריך לברך ברהמ"ז או ברכה אחרונה אחר אכילת בשר, אבל אין לעשות כן ע"מ לאכול גבינה (רמ"א שם, ט"ז סק"ב). וכן צריך לסלק את השולחן ולהניחו מחדש (ש"ך סק"ה, ט"ז שם).

ג. המתנה אחרי מוצרי חלב: מותר לאכול בשר לאחר שתיית חלב או שאר מאכלי חלב (כה"ה סק"ל, וציין לסק"י שכ' ירא שמים יחמיר לעצמו ויחכה שעה. וכ"ש לכל הפוסקים שהקילו בגבינה רכה, והפ"ח והחיד"א החמירו רק בגבינה רכה, וע"י בהליכות שלמה שם). ומ"מ יש שהחמירו בקינוח והדחה (דברי מלכיאל, ועצי העולה), והעיקר שמספיק בהדחה מכיון שאינן נדבקים בפה (רמב"ם מאכ"א פ"ט ה' טו, רש"ש חולין קג; יחוו"ד ח"ג ס' נח). ולכן גבינת קרם, קוטג', וחמאה דינן כחלב ומספיק הדחת הפה. ושוקולד, ריבת חלב, ממרח שוקו מאחר שנדבקים צריכים קינוח והדחה (כן מסת'). קינוח הפה הינו ע"י אכילת פת או כל דבר שירצה, חוץ מתמרים ודברים

הנדבקים. והדחת הפה הינה ע"י שתיית מים או שאר משקים (רש"י שו"ע ס' ב, פוסקים, דלא כרמב"ם, רשב"א, והגר"א סק"ט, שהקילו באחד מהם), ולא משנה סדר הדברים (ב"י, ש"ך ס"ק יד), ואין צורך בבליעתם (פמ"ג שפ"ד סק"י, יד יהודה פיה"ק ס"ק יח, דלא כהפר"ת שהחמיר בבליעת המאכל).

ד. גבינה רכה - מלוחה: אין דין המתנה לאחר אכילת גבינה רכה (שו"ע ורמ"א סי' פט ס' ב, חכמ"א כלל מ' אות יב, פמ"ג שפ"ד ס"ק טז, מ"ב או"ח סי' תצד ס"ק טז, יבי"א ח"ו סי' ז), הכוונה שאינה קשה או חריפה, כגון גבינה מלוחה, וגבינה צהובה לחלק מהפוסקים (עי' באות הבאה). וי"א שבכל גבינה צ' להמתין שש שעות (ב"י או"ח סי' קעג, פרי"ח יו"ד סי' פט סק"ו, וחיד"א שיו"ב סק"ו, ע"פ הזוהר הקדוש), שעה (א"ר או"ח סי' קצג, כה"ח סק"י), או חצי שעה (מבית לוי יו"ד עמ' טו, הגרש"א הליכות שלמה שבועות פ' יב הע' מט), וכל אחד ינהג כמנהג רבותיו. ולכו"ע צריך קינוח והדחת הפה [תוך שעה מאכילת גבינה (הכשרות פ"י ס' מה. ועי' בש"ך סק"ו, בט"ז סק"ב)], ואין צורך בברכה אחרונה (מש' שו"ע, לבוש, מ"א סי' תצד סק"ו, א"ר שם סק"י, מ"ב שם, ויבי"א שם), ויש שהחמירו בזה (מנ"י כלל עז סק"ה, פמ"ג שפ"ד ס"ק טז, תשו' והנ"ב ח"ב סי' שצ). כמו כן צריך לעיין שידיו יהיו נקיות מהשמנונית של הגבינה, ובלילה אם אין לו אור צריך ליטול ידיו (שו"ע ס' ב) במים (ש"ך סק"י. והפר"ח סק"י היקל בזה) עד הפרק השני וישפיל ידיו למטה (פרי"ח סק"י, מ"ב סי' קעג סק"ו), ויש מחמירים ליטול ידיו גם ביום (ש"ך סק"ט, ולבוש). ובזמנינו שאוכלים בסכו"ם אין צורך בנטילה (פרי"ח סק"ט, ערוה"ש אות ח, דלא כהעצי העולה שם, והכה"ח ס"ק לד, שהחמירו בזה).

ה. גבינה קשה - ישנה - צהובה: דעת הרמ"א (ס' ב) שנהגו להמתין רק אחר אכילת גבינה ישנה ששה חודשים, או מתולעת מחשש שמנונית שבה (ט"ז סק"ד, חכמ"א כלל מ' אות יג, וכן א"ל הגרש"ז אולמן), ויש מחמירים גם בגבינה חדשה קשה מחשש שיישאר בין השיניים (ש"ך ס"ק טו, פרי"ח ס"ק טז, כה"ח ס"ק מז, גריש"א קובץ תשובות ח"א סי' נח), וכן נוהגים בני אשכנז (פוסקים). ובזמן ההמתנה י"א שעה (ש"ך ס"ק טז, מטה משה סי' רצד, א"ר או"ח סי' קעג סק"ו), וי"א שש שעות (ט"ז שם, פמ"ג שפ"ד ס"ק יד, יד יהודה פיה"ק ס"ק כד, חכמ"א כלל מ' אות יג, מ"ב שעה"צ סי' תצד ס"ק טו, גריש"א הכשרות שם, מבית לוי יו"ד עמ' לו), ויש מקילים בהפסק שינה (גריש"א הלכות חג בחג הע' 118). ובגבינה מותכת חדשה אין לחוש כלל (יד יהודה פיה"ק ס"ק כו, שלא נשאר בשיניים). גבינה צהובה המצויה בזמנינו אין בה חשש שתישאר בין השיניים ואין טעמה נמשך בפה, ולכן אין בה דין המתנה (חזו"א מעשה איש ח"ה עמוד כב בשם הגר"ח, אג"מ הובא במשנה הלכות ח' טז סי' ט, הגר"א קוטלר מאור השבת ח"ג עמ' תכו, אבן ישראל ח"ט סי' סח), ורק בגבינות הקשות מאוד כגון פורמזין (הגר"א קוטלר שם) או שטעמן נמשך מאוד כגון גבינת 'בלו' יש להחמיר לשיטת הרמ"א (ערוה"ה). ויש שהחמירו גם בגבינה צהובה רגילה (משנ"ה, שבה"ל ח"ב סי' לה מחשש שומן ועוד שהיא קשה, וכן א"ל הגרש"ז אולמן מכיון שיש בה שומן. וע"ע בקובץ תשובות ח"א סי' נח). אבל אין דין המתנה אחרי גבינה מלוחה מאחר שאין בה שמנונית ואינה נשארת בין השיניים (והגריש"א, אשרי האישי יו"ד פ"ה אות יד, החמיר והחשיבה לדבר קשה אם צריך לחתוך אותה).

ו. בב"ח בשולחן אחד: אסרו חכמים להניח בשר וחלב יחד בשולחן שאוכלים, שמא יבוא לאוכלם יחד (שו"ע סי' פח ס' א). אבל שולחן העומד לסידור האוכל והכנתו, או שנוטלים ממנו למקום האכילה אין איסור בדבר (שם. וע"ע בשו"ע ריש סי' צא, וברמ"א ססי' צה, בפר"ת שם וביד אברהם שם, ובחכמ"א כלל מב' אות ג). ומעיקר הדין מותר להשתמש במפה אחת לבשר בחלב בניקוי היטב, מאחר שבזמנינו אוכלים בצלחות (רדב"ז הובא בפת"ש סי' פט סק"ח, כה"ח ס"ק טז, גריש"א אשרי האישי יו"ד ח"א פ"ה. ומ"מ המהדרין זוכים לשתי מפות (מנ"י כלל עז ס"ק יז).

ז. שיירי לחם וסלטים: לחם שנאכל בסעודה בשרית ונשארו ממנו חתיכות קטנות או פירורים, אסור לאכלם עם מאכלי חלב וכן להיפך (ירוש' פסחים פ"י, שו"ע סי' פט ס' ד), אבל לחם גדול שנזהרים לגעת בו, מעיקר הדין מותר לאוכלו עם חלב, אלא שמצוה מן המובחר להחמיר (ערוה"ש אות טו, אג"מ יו"ד ח"א סי' לה). אבל אם לא נגעו בלחם כלל אע"פ שהיה בשולחן אין מה לחוש (כן מס'). סלטים או מאכלים שהיו בסעודה בשרית מכיון שנזהרים בהם דינם כלחם גדול, ולכן מצוה מן המובחר שלא לאוכלם עם מאכלי חלב (הגה"א חולין פ"ח, ערוה"ש שם) ואם הגישו מהסלטים בסכו"ם שאוכלים בהם אסור לאוכלם עם מאכלי חלב (בדה"ש ס"ק צט).

ח. לחם חלבי: א. אסור ללוש עיסה עם חלב, שמא יבוא לאכלה עם הבשר, ואם עשה כן אסור לאכלה, אבל אם אפה כמות קטנה [לבני ספרד בכדי שיאכלנו מיד (שו"ע יו"ד סי' צז, כה"ח סק"ז), ולבני אשכנז באותו יום (רמ"א שם)], או ששינה בצורת הפת שתהא ניכרת בכדי שלא יאכל בה בשר, מותר (שו"ע יו"ד סי' צז ס' א). ולכן נוהגים ללוש פת עם חלב לכבוד חג השבועות שהוא דבר מועט או שצורתו משונה (רמ"א שם, מ"א או"ח סי' תצד סק"ח, ומחצית השקל שם). **ב.** אם המשפחה גדולה, מותר ללוש כדי אכילת כל בני הבית (כה"ח שם). **ג.** במידה ומייצר לצריכה ציבורית צריך היכר שכולם ידעו (מהרי"ט סי' יח, פרי"ח סק"א, חו"ד ב' סק"ג, חכמ"א כלל נ' אות ב). וכן נהוג שבורקס חלבית הינה משולשת, אבל לצריכת בני ביתו מספיק שהם ידעו (מש' הפוסקים הנ"ל, וכ"כ הבא"ח ש"ב פ' שלה). **ד.** לחם ממולא אינו צריך היכר (רמ"א שם). עוגיות מתוקות שאין אוכלים אותם עם בשר מותר ללוש אותם עם חלב (פרי"ח ס"ק א, פת"ש סי' צז, כה"ח שם), אבל קרקרים יש להחמיר מאחר שאוכלים אותם גם עם בשר (גריש"א וישמע משה עמ' רמה).